

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXXVII. De finibus Germaniæ Cisrhenanæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

A vico *Abbas* XVIII millia passuum si progrediare versùs dictum vicum *Foorburg*, incidet in opidum nunc lectissimum, vulgari vocabulo *Delft*, fossæ Corbulonis, quæ hodiè à Lugduno hucusque adpellatur *de Vliet*, sive *Fliet*, impositum. hoc igitur cum ex itineris ductu, & intervallo à Tablis, tum ex fossæ, cui impositum, vocabulo, sine dubio antiquum illud est *FLEVIUM*. sic enim castellum quoque *Flevum* extremo Rheni ostio adpositum, ab ipsius ostii vocabulo, quod etiam nunc vulgò dicitur *het Flie*, nomen habuit. In tabulâ igitur corruptè scriptum est obliquo casu *Flenio*, pro *Flevo*. Rectè tamen etiam idem locus à dicto fossæ nomine *Fliet* adpellari poterat *FLEVO*; quemadmodum à simili argumento alius, inter Trajectum & Nigrum pullum ille locus, qui nunc dicitur *Fleuten*.

Atque hæc ferè sunt opida, castella, ac vici Batavorum, quorum nomina in veterum auctorum monumentis notata. De duobus vicis, quorum alter *Cattovicum maritimum*, alter *Cattovicum ad Rhenum*, vulgò *Carwyk op see*, & *Carwyk op Rhyn*, à Cattorum nomine, quia horum progenies Batavi, cognominati putantur, lubrica admodum conjectura est. certè in *Cattio* Selandiæ, item in *Cattovico* ad Mosam, falsam omnino esse, supra demonstravi.

Ceterò SACRUM NEMUS in Batavorum finibus memorat Tacitus, historiar. IV, his verbis: *Civilis* (rebellionem & arma in Romanos medians) *primores gentis*, & *promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac latitiâ incaluisse videt, à laude gloriâque gentis oesus, injurias & raptus & cetera servitii mala enumerat*. Plerique rerum Batavicarum scriptores nemus hoc interpretantur silvulam Hagensem. quidam etiam locum, qui, Lugdunum inter Hagamque, vulgò nunc dicitur *Schakenbosch*, paucis quibusdam arboribus juxtâ sitis; unde loco vocabulum: *bosch* quidpe Germanis *silvam* significat. Verùm horum ego opinioni haud temerè accesserim. etenim *humilis*, ut inquit Tacitus, & *palustris insula*, antequàm fossa Corbulonis aliæque postmodum fossæ agerentur, quum oceani æstibus hæc maximè parte, oceano proximâ, crebrò oppleretur; arbores solo productas his aut elutas, aut omnino, ne producerentur, impeditas fuisse, credibile est. Neque verò probabile, Civilem, rebellionem popularibus vsafurum, consiliaque de invadendis Romanorum castris, militibusque interficiendis, capturum, locum castris propinquum, & ob id secretioribus consiliis alienum, dilegisse. At caput totius gentis, sedemque, sive domicilium *Civilis*, fuisse opidum *Batavorum* extra insulam, quod nunc vulgò *Batenburg* nuncupatur, supra ostensum est. in quem locum *primores* quoque gentis, quoties de publicis negotiis consultandum decernendumque foret, convenisse veri simile est. Prope hunc igitur *nemus* illud *sacrum* fuisse, haud ineptè fortassis conjecerim. & quia dictum *Leve sanum* vti haud amplius millibus passuum à Batavoburgio distat; *nemus* hoc deæ *Leve* *sacrum* fuisse adfirmare ausim. Magnæ celebritatis his in oris fuisse numen *Leve*, (quæcumque dearum ea fuerit) patet inde quod & alia loca ab ejus nomine cognominata sunt; ut arx hodiè *Levendael*, quasi dicas *Leve vallis*, trans Rhenum prope Grinnes; & alia arx *Løvensteyn*, quasi dicas *Leve saxum*, ad Vahaliss nunc Mosæque confluentes.

CAP. XXXVII.

De finibus GERMANIÆ CISRHENANÆ.

ACTENUS igitur Germanicæ originis populos, qui antiquitùs Rhenum transgressi, Galliæ Belgicæ maximam partem obsederunt, summâ, quantum ejus fieri potuit, curâ explicuimus: additis nonnullis etiam Gallorum populis; quorum agros ideò curatè describendos putavimus, partim quia olim dictis Germanis fuere contermini, partim quia nunc Germani ea loca tenent. Ceterùm de antiquis illis Germanis in Galliâ, sic Dio lib. LIII: *Κελτῶν πλεῖς, ἃς δὴ Γερμανοὺς καλεῖσθαι, πᾶσιν τῷ πρὸς Ἑλλάδα Κελτικῷ κατὰ μέρος, ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ ὀνομάζουσιν ἐπιπέσει. τὴν ἄνω, τὴν μὲν τοῖς ἑσπερίοις περὶ τὴν ἑσπερίαν, τὴν ἑσπερίαν ἑσπερίαν ἑσπερίαν. id est: Celtarum quidam, quos Germanos vocamus, quum omnem Galliæ regionem, quæ Rheno adjacet, occupassent, effecerunt, uti ea GERMANIA vocaretur: superior, quæ à Rheni fontibus incipit; inferior, quæ ad oceanum Britannicum usque porrigitur. En, ἐπιπέσει ὀνομάζουσιν Γερμανίας, id est, effecerunt, vel, in causâ fuerunt, uti Germania adpellaretur. ergo certum est, non ipsos Germanos sic adpellasse. Quis igitur? An Galli? At cur hi suam ipsorum terram, unde vi à Germanis expulsi fuerant, in horum gratiam magis, quàm odium, adpellarent Germaniam? Vix probabile sanè. Romanos demum, postquàm in varias devictam Galliâ distinxerunt provincias, ex his Rheno proximam*

proximam vocasse, ex incolarum vocabulo, GERMANIAM CISRHENANAM, five CITERIOREM, & GALLICAM, haud dubium est; quemadmodum in Italiâ quondam Galliam Cisalpinam, five Citeriorem, & Italicam. Scire igitur jam curæ fuerit pretium, quinam universæ isti Germaniæ Cisirhenanæ fuerint termini. Termini equidem iidem in universum esse debebant, quos singulis Germanici nominis circumscripti populis; qui fuerunt isti: Tribochi, Nemetes, Vangiones, Treveri, Vbi, Sunici, Tungri, Nervii, Sveconi, Bethasi, Menapii, Gugerni, Toxandri, Batavi. Verum, quemadmodum in aliis etiam regionibus, sub imperium redactis, Romani non pro genuinis gentium ubique ac nationum finibus, sed pro arbitrato suo, & prout commodum visum fuit, provinciis limitibus constituerunt; sic in hac quoque Germaniâ nostrâ Cisirhenanâ, aliâs integras nationes, quas Germanicæ fuisse originis satis suprâ probavi, aliâs dimidias nationum parteis, à Germaniæ titulo rescuissse deprehendo. Aliunde igitur investigandi erunt limites, quos provinciæ Germaniæ Cisirhenanæ præstituerunt.

Ab oriente, ac septemtrionibus, sine controversiâ fuit Rhenus amnis, ipsam Galliam à Germaniâ Transrhenanâ omni ævo dissepiciens. à meridie etiam eundem fuisse universæ provinciæ limitem, qui Tribochos à Sequanis Gallis submovit; item ab occidente eundem, qui Tribochos, & Nemetes, Vangionesque à Mediomatricis Gallis arcuit; quamcertissimum est. nam licet nonnullos Germanos Gallorum nomini adscriperint; tamen nullos Gallos Germanorum provinciæ immiscuerunt. Falsus heic quammaximè deprehenditur Virgilius; qui eclogâ 1, Ararim Galliæ flumen, apud Lugdunum in Rhodanum confluentem, Germaniæ attribuit, his versibus:

*Antè, perratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.*

Præter rationem suprâ dictam, negat hoc Tacitus, rerum à Romanis Galliâ gestarum, & provinciarum inibi peritissimus auctor; ut qui ipse Belgicæ Galliæ fuit procurator; teste Plinio lib. VII, cap. XVI. Tacitus igitur, annal. XII, *Quæta*, inquit, *ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui pervulgatis triumphis insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent.* Paullinus Pompeius, L. *Vetus eâ tempore exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem, coercendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, factâ inter utrumque fossâ, connectere parabat; ut copia per mare, dein Rhodano & Arave subvectâ, per eam fossam, mox fluvio Mosellâ, in Rhenum, exin oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septemtrionisque litora serent. Invidit operi Aelius Gracilis, Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum afficeret.* Apertè heic ac disertè Tacitus ea loca, quæ sunt inter Ararim ac Mosellam amneis, Belgicæ provinciæ tribuit. quod si igitur hæc extra fuerunt Germaniam Cisirhenanam; multo magis certè fuit ipse Arar. Sed Virgilius illa sub initium principatus Augusti Cæsaris scriptis: quo tempore parum exactè provinciarum, per Galliam nuper debellatam, limites designati erant, aut vulgò noscebantur. Virgilium imitatus videtur Marcellinus lib. XV; ubi de Rhodani è lacu Lemano profluxu loquens, *Vnde, inquit, sine jacturâ rerum per densa paludium fertur, & Sequanos, longèque progressus, Viennensem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunensem: & emensus spatia fluctuosa, Ararim, quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem, suum in nomen asciscit.* Quæ verba à germano ordine turbata sunt. quomodò enim dicere poterat auctor, Rhodanum per Sequanos fluere; quum eos terminaverit ab oriente brumali? quomodò item Arari inter Germaniam ferri dixit, & non potiùs per Germaniam? Sic igitur ego ordino: *Vnde, sine jacturâ rerum, per densa paludium fertur; longèque progressus, Viennensem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunensem: & emensus spatia fluctuosa, Ararim, quem Sauconnam appellant, 50 inter Germaniam primam & Sequanos fluentem, suum in nomen asciscit.* At hic ingens Marcellini est error. quidpe in sinistra Araris ripâ fuere Sequani, quorum caput Vesontio, nunc Besançon; in dextra ripâ Lingones, quorum caput Andomatunum, nunc Langres; & Aedui, quorum caput Augustodunum, nunc Austun. Verum ipse Marcellinus, paullo antè, *Bisonnios* Sequanicæ facit provinciæ; Augustodunum verò Lugdunensis. Ceterum proximos à Mediomatricis ac Vangionibus Treveros, quamvis satis claris, suprâ, Germanicæ origini adferui argumentis; tamen maximam eorum partem in Belgicam provinciam computatam reperio. Marcellinus dicto libro: *Belgica prima Mediomatricos præterendis, & Treveros, domicilium principum clarum.* Et, de eadem Treverorum urbe, Aufonius in carmine de Mosellâ:

*Salve annis, laudate agris, laudate colonis;
Dignate imperio, debent cui mœnia Belgæ.*

Libellus provinciarum civitatumque Galliarum: *Provincia Belgica prima: Metrop. civ. Treverorum.* Mox tamen infra Treverorum civitatem fuit provincia Germania. sic enim Aufonius, in dicti carminis principio:

*Transferam celerem nebuloso flumine Navam,
Addita miratus veteri nova mœnia vico;
Aequavit Latias ubi quondam Gallia Cannas;
Intectaque jacent inopes super arva caterva.
Vnde iter ingrediens nemorosa per avia solum,
Et nulla humani spectans vestigia cultus,
Prætereo arentem, sitientibus undique terris,
Dummissum, rignasque perenni fonte Tabernas,
Arvaque Sauromatum, nuper metata colonis:
Et tandem primis Belgarum conspicio oris
Nivomagum.*

Nivomagum hodiè dici *Neumagen*. ad Mosellam; & *rignas perenni fonte Tabernas*, nunc esse vicum *Baldenaw*; supra in Treveris ostendi. Limes igitur, inter Belgicam atque Germaniam Cisterhenanam, hac parte fuit inter *Baldenaw* & *Neumagen*, juxta lineam, ab arce *Werdesteyn*, Navæ flumini impositâ, ad opidum *Statkiel*, quæ proximi sunt Tungrorum fines, ductam. Tungrorum omnem in Germaniæ Cisterhenanæ provinciâ habitam fuisse nationem, inde colligo, quòd caput eorum *Atuatucam*, quæ postea ipsius gentis vocabulo dicta *Tungri*, longius à Rheno citra Mosam positam, in eandem computatam video. Marcellinus dicto libro: *Secunda Germania, Agrippinâ & Tungris munita.* Libellus Provinciarum civitatumque Galliarum: *Provincia Germania secunda; Metrop. civ. Agrippinensium, hoc est, Colonia; civ. Tungrorum.* Notitiâ imperii: *Præfectus Latorum Lagensium, prope Tungros, Germania secunda.* Ab opido igitur *Statkiel* Germaniæ provinciæ limites porò fuerunt à meridie & occidente, iidem qui Tungris, ad confluentis usque Getæ Demeræque amnium. Iam verò Plinius, ut sæpius antè dictum, Germaniam cis Rhenum Scalde terminat. itaque Menapios atque Toxandros universos in eadem Germaniæ provinciâ fuisse, certum est.

Ergo nationes Germanicæ in Germaniæ Cisterhenanæ provinciâ fuere omni numero istæ: *Tribochi, Nemetes, Vangiones, Treverorum pars tertia, Tungri, Sunici, Vbi, Gugerni, Menapij, Toxandri, Batavi, Caninefates.* Extra Germaniæ provinciâ, in provinciâ Belgicâ fuere, *Nerviij, Sueconi, Bethasii*, & duæ reliquæ partes *Treverorum*.

Ceterùm eadem provincia Germania Cisterhenana in duas rursus parteis, sive in duas provincias distincta fuit: quarum altera GERMANIA SUPERIOR; altera INFERIOR dicta; teste Dione. loco supra citato. Tacitus annal. XII: *Iisdem diebus in superiore Germaniâ trepidatum.* & annal. IV: *Quod ubi L. Apronio, inferioris Germania præpropratori, cognitum; vexilla legionum è superiore provinciâ, peditumque & equitum auxiliarium dilectos accirvit.* Hinc est, quòd annali primo ait: *An Augustum, sessâ etate, toties in Germanias commearare potuisse: Tiberium, vigentem annis, sedere in senatu, verba patrum cavillantem.* nam duas & heic intelligit auctor Germanias Cisterhenanas, superiorem, & inferiorem. quidpe Augustus numquam in ulteriorem Germaniam, trans Rhenum commearavit. Cuique provinciæ suus fuit præproprator, sive præfectus, cum exercitu in ripâ Rheni hibernante; ut modò ex Tacito intellectum. Sed clariùs, eodem annali primo, antea: *Germanicum, Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit.* & postea: *Duo apud ripam exercitus erant, cui nomen Superiori, sub C. Silio legato: Inferiorem A. Caccina curabat.* Regimen summæ rei ponet *Germanicum*. Ptolemæus, in descriptione Galliarum Belgicarum: *Τῆς ἡγερέως τῆς ἑσπέρης τῆς ἑσπέρης, ἢ ἐπὶ τὸν ἑσπέρην ποταμὸν, καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω. ἢ δὲ τὸν ἑσπέρην ποταμὸν πρὸς μισσηλίαν καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω.* id est: *Pars regionis Rheno proxima, à mari ad Obringam flumen, Germania dicitur inferior: pars autem, ab Obringâ versus meridiem, vocatur Germania superior.* Omnem Treverorum partem, Germaniis Cisterhenanis adnumeratam, in superiore fuisse habitam Germaniâ, cum ultimo eorum opido Antennaco, è Notitiâ imperii supra in Treveris demonstratum est. Limes igitur inter duas Germanias statuendus idem, qui Treviros ab Vbiis separavit; nempe *Abrinca* amnis, qui vulgò nunc est *die Are*; ut infra cap. XL ostenditur. Hinc in *Superiore Germaniâ* censendi sunt,

sunt, *Tribochi, Nemetes, Vangiones*, & dicta *Treverorum pars*, Rheno proxima; *in inferiore, Tungri, Vbi, Sunici, Gugerri, Menapii, Taxandri, Batavi, Caninefates*.

Ceterum posterioris sæculi consuetudine *Superior Germania* dicta fuit *PRIMA*, & *Inferior SECUNDA*: quod jam sæpius antea ex Ammiano, Notitiâ imperii, libelloque provinciarum Galliæ intelleximus. Idem aliis etiam provinciis factum, vulgò scitur. sic namque & *Rhætiarum*, & *Pannoniarum*, & *Mœsiarum*, & in ipsâ *Galliâ Belgicarum* fuere *Prima*, & *Secunda*. quarum singulæ antea *Superior* & *Inferior*.

At in *BELGICA PRIMA* fuisse *Treverorum* reliquam partem, cum ipso gentis capite, *Augustâ Treverorum*; jam antè ex Marcellino, & Libello provinciarum civitatumque Galliæ demonstratum est. his consentiens Notitiâ imperii, sic habet: *Præfectus latorum Auctorum, Epusô, Belgica prima*. Proximos *Trevis Nervios* in *SECUNDA* numeratos fuisse *BELGICA*, testis est eadem Notitiâ imperii: *Præfectus Latorum Nerviorum Fano Martis, Belgica secunda*. *Sveconos* etiam ejusdem fuisse provinciæ, patet ex Libello provinciarum; ubi *civitas Turnacensium* in eâ provinciâ recensetur.

At licet prædicti populi cis Rhenum Germanicâ origine fuerint, nomenque Germanorum jam inde à primo in Galliam adventu obtinuerint; tamen *GALLI* etiam frequenter ac vulgò dicebantur, quia Gallicum solum colebant. Sic *Civilis Baravus* apud *Tacitum*, historiâ. *IV*, se, populareisque suos, ac consanguineos *Baravos Gallos* appellat, in his verbis: *En ego, præfectus unius cohortis, & Caninefates, Batavique, exigua Galliarum portio*. sic eodem libro infra, omneis pariter *Belgas*, nullis *Germanis* exceptis, *Gallos* iterum vocat: *Opperiendas Transrhenanorum gentes; quarum terrore fracta populi Romani vires obtulerentur. Gallos quid aliud, quam prædam victoribus? & tamen, quod roboris sit, Belgas secum palam aut voto stare*. Sic *Cæsar* passim in commentariis de bello Gallico, eosdem modò *Germanos*, modò *Gallos* adpellat.

CAP. XXXVIII.

De ARDUENNA SILVA.

DESCRIPITIS hætenus membratim Germanicarum nationum cis Rhenum finibus, opidis, atq; vicis, res nunc poscere videtur, uti etiam de silvis, montibus, atque fluminibus, quæ universas tetigerunt, pauca quædam differantur.

ARDUENNA igitur silvæ quia frequens apud *Iul. Cæsarem* & alios etiam auctores sit mentio; curæ pretium fuerit, tractum ejus atque magnitudinem certis indicare limitibus. *Cæsar* comment. *V*: *Indutiomarum equitatum pediatumque cogere, ii: que, qui per atatem in armis esse non poterant, in silvam Arduennam (que ingenti magnitudine, per medios finis Treverorum, à flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet) bellum parare instituit*. Comment. *VI*: *Ipsæ, quam maturefcere frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis profectus, per Arduennam silvam, quæ est totius Galliæ maxima, atque ab ripis Rheni, finibusque Treverorum, ad Nervios pertinet, millibusque amplius 10 in longitudinem patet*. *L. Minutium Basiliam cum omni equitatu præmittit*. In his duobus locis nimis angustè simul nimisque largè silvam definit. nam *Rhemorum*, ut supra ostensum, initium fuit ad *Mosam* annem, qui & *Rhemos* & *Nervios* à *Treveris* distinxit. quâ ratione *Arduenna* intra *Rhenum Mosamque* concluditur, longitudine *cxx millium passuum*. quod spatium minimè convenit cum *10 millibus*, quæ ei *Iulius Cæsar* tribuit. At mox, eodem comment. *VI*, latiùs eandem extendit. *Sed certè, inquit, clam dimissis per agros nuntiis, sibi quemque consulerè jussit Ambiorix. quorum pars in Arduennam silvam, pars in continentis paludes profugit. qui proximi oceano fuerunt, ii in insulis sese occultaverunt, quas æstus efficere consuerunt*. Paludeis istas fuisse *Morinorum*, insulas verò *Selandiam* nunc dici, supra demonstratum est. paludeis igitur istas quum continentis faciat *Cæsar Arduennæ silvæ*; hanc ad *Scaldem* usque & *Morinorum* sineis extensam fuisse, apertè fatetur. id quod disertius etiam, eodem commentario paullo post, adseverat: *Partito exercitu, T. Labienum, cum legionibus III, ad oceanum versus, in eas partes, quæ Menapios attingunt, proficisci jubet: C. Trebonium, cum pari legionum numero, ad eam regionem, quæ Atuatibus adjacet, depopulandam mittit. ipse, cum reliquis III, ad flumen Scaldem, quod insluit in Mosam, extremasque Arduenna partes, ire constituit: quò cum paucis equitibus profectum Amborigem audiebat. Disertè heic *Scalde* flumine silvam finit; à quo, juxta *Tornacum* opidum, ad *Rheni Mosellæque* confluentis & extremos *Treverorum* sineis, *CLX* jam numerantur millia passuum. quod tamen spatium etiamnum longè abest à *10* amplius millibus, quæ supra perscripsit. *Strabo*, lib. *IV*, in regiones multo*